

Bruno Taut en de Amsterdamse School

De volkshuisvesting in Nederland en Duitsland hebben elkaar altijd beïnvloed. De architect Bruno Taut heeft aan het begin van de twintigste eeuw hierbij een belangrijke rol gespeeld. Hij kwam regelmatig in Nederland en had grote waardering voor de architectuur en stedenbouw in Nederland en met name de sociale woningbouw.

Woonellende in de steden

In Duitsland en in Nederland zorgde de industriële revolutie in de 19^e eeuw voor een grote omwenteling. De steden groeiden. Er kwamen fabrieken en landarbeiders vertrokken van het platteland om in de steden te gaan werken. Voor deze nieuwe bewoners waren aangewezen op kleine ongezonde en dure woningen in een van de 'woonkazernes'. Dit had besmettelijke ziektes, als cholera, malaria en tuberculose tot gevolg.

Sociale woningbouw

In Nederland en Duitsland werden verenigingen opgericht om de woonomstandigheden te verbeteren door goede maar ook mooie woningen voor de arbeiders te bouwen. Zij schakelden architecten in om dit te realiseren. Zoals Bruno Taut in Duitsland en in Nederland architect Michel de Klerk.

In Nederland was in 1901 de Woningwet aangenomen waarmee de Nederlandse overheid verantwoordelijk werd voor de minimale wooncondities van al haar burgers. Er kwam controle op de bouw, gemeenten werden verplicht om uitbreidingsplannen te maken en er ontstonden financiële mogelijkheden voor verenigingen die in het belang van de volkshuisvesting wilden bouwen.

Het enthousiasme onder arbeiders was groot. Iedere maatschappelijk zuil richtte een eigen vereniging op. Er kwamen katholieke, protestantse en Joodse verenigingen, maar ook verenigingen van trambestuurders, metaalarbeiders en onderwijzers. Zij waren trots op hun woningen en trokken dan ook goede architecten aan.

Nieuwe kunststroming

Aan het begin van de twintigste eeuw ontstonden ook nieuwe ideeën over kunst en architectuur. Er kwam kritiek op de massaproductie die met de industriële revolutie gepaard ging. Kunstenaars en architecten waren bang dat de massaproductie tot saaie grauwe eenvormigheid zou leiden en dat het ambacht en creativiteit zouden verdwijnen. Hieruit ontstonden nieuwe kunststromingen. In Nederland was dat de Amsterdamse School. Deze beweging van bevlogen kunstenaars en architecten zochten in de bouw- en sierkunst naar schoonheid. Woongebouwen werden bouwkunstwerken en men wilde 'paleizen voor arbeiders' bouwen. In Amsterdam werd

Het Schip gebouwd van woningbouwvereniging Eigen Haard (EigenerKamin?) en het Dageraadcomplex (dageraad=opkomende zon) van een gelijke name coöperatie van arbeiders die winkeltjes in de stad exploiteerden.

In Nederland was het gesloten bouwblok erg populair. Het gaf een beslotenheid aan de gemeenschap die er woonde. Vaak waren deze woonblokken ook voorzien van een ontmoetingsruimte, waar bewoners bij elkaar konden komen om te vergaderen of activiteiten te organiseren. Er was veel aandacht voor de woningplattegronden. Soms waren die standaard maar een architect als Michel de Klerk wilde ook op dat punt vernieuwen. Hij had niet alleen aandacht voor het collectief maar ook voor het individu. Daarom ontwierp hij vaak verschillende woningplattegronden en decoreerde hij de gevels met verassende elementen. Een bewoner herinnerde zich dat de huisindeling bij de burens altijd anders was en ook dat je steeds andere ornamenten zag. Sommige huizen hadden een driehoekig raam anderen weer een halve cirkel of een parabool. De ene woning had een woonkeuken en de ander weer niet. Voor elk wat wils.

Utopische visioenen

Bruno Taut reisde veel naar Nederland. Hij gaf er lezingen, exposeerde er en publiceerde in tijdschriften. Hij was zeer onder de indruk van de Amsterdamse School architectuur en de bouw van de vele arbeiderswoningen. Hij had goede contacten met Nederlandse architecten als J.J.P. Oud, H. Th. Wijdeveld en Jan Wils. De door hem ontworpen wijk Schillerpark is met zijn baksteenexpressionisme zelfs op de architectuur van de Amsterdamse School geïnspireerd. Tegelijkertijd wilde hij de Amsterdamse School niet imiteren. Hij vond dat je als architect steeds nieuwe technieken moest gebruiken en met nieuwe vormen moest komen. Hij kreeg grote bekendheid met zijn Glashuis die in 1914 voor de expositie in Keulen bouwde.

Bruno Taut was dan ook altijd bezig met iets nieuws. In Nederland was grote bewondering voor zijn dromen over een nieuwe wereld. In de oorlogsjaren 1914-1918 ontwikkelde hij utopische steden van glas op de toppen van de Alpen. Op de vraag of dat niet irreëel en duur was zei hij: hoeveel mensen zijn er onnodig gestorven en hoeveel geld heeft die zinloze oorlog gekost. Maar het bleef niet bij utopie.

In 1921 werd Taut stadsbouwmeester in Maagdenburg. De door de oorlog mentaal zwaar getroffen stad had behoefde aan een nieuw perspectief. Grauwe straten misten de vrolijkheid. Terwijl de economie zijn dieptepunt had bereikt, liet Taut zich van zijn artistieke zijde zien: er was geen geld om te bouwen maar Taut begon samen met de kunstenaar Karl Crayl de ooit zo trotse handelsstad stad op te schilderen in bonte kleuren en wilde patronen met de befaamde Keim verf. Taut koos de kleuren die aansloten bij de oude traditie in de dorpen nabij Maagdenburg zoals Goslar.

Dit werd ook internationaal opgemerkt. In Nederland stimuleerden kranten deze stad te bezoeken en ook het Spaanse blad Blanco y Negro besteedde er aandacht aan. Door Taut kreeg

Maagdenburg weer spirit. Dit is goed in de gerestaureerde Otto Richterstrasse te zien. De kleurenpracht is intrigerend en nooit storend. In zijn bontheid is de harmonie altijd aanwezig.

Bouwer van Siedlungen

Het bijzondere van Bruno Taut is dat hij ook aandacht had voor de sociale context van het wonen. Daarmee kwam hij overeen met de architecten van de Amsterdamse School. Hij was een sociale architect die veel voor verenigingen bouwde. Met behulp van kleur probeerde hij zowel een gemeenschapsgevoel te creëren als individualiteit te versterken. Dat zien we het eerst in de wijk Falkenberg in Berlijn en kort daarop in de arbeiderswijk Reform in Maagdenburg. Door geschakelde eengezinshuizen met verspringende gevels en kleuraccenten creëerde hij eenheid en gemeenschappelijkheid maar accentueerde hij tevens de verschillen tussen huizen.

In het werk van Taut zie je dat hij – net als de Amsterdamse School - zijn vernieuwende elementen vaak relateert aan oude tradities. In zijn arbeiderswijken en woningen herken je de menselijke maat zoals op het boerenland: kleine eengezinswoningen met tuin en liefst nog een nabijgelegen groentetuin voor de wijk en een plek voor een gemeenschapshuis en een winkel. Taut dacht dus na over wat de wijk moest kunnen bieden. Hierbij sloot hij aan bij de Tuinstadgedachte die Ebenezer Howard in 1889 had geformuleerd en in Engeland in een stad als Letchworth was gerealiseerd.

In Berlijn bouwde Taut vele wijken volgens deze filosofie zoals de Hufeisensiedlung, Onkel Toms Hutte en Carl Legien. Een aantal van deze wijken zijn nu werelderfgoed en na vele jaren nog steeds populair.

De populariteit van de wijken van Bruno Taut maar ook die van de Amsterdamse School overstijgen architectuur en stedenbouw. De woningen stralen solidariteit en gemeenschapsgevoel uit. Ze verschillen in hun verschijningsvorm maar zijn hetzelfde qua idealisme.

In Amsterdamse School Museum het Schip in Amsterdam is t/m 29 augustus 2021 de expositie *Bruno Taut, De Fantasie voorbij* te zien. In het Heimatmuseumis vanaf....toteen satelliet expositie te zien over de *Amsterdamse School*.

Alice Roegholt